

Praha 31. ledna 2024

Mýty a fakta o zálohování. Jak je tomu doopravdy?

Navržený systém záloh v novele obalového zákona je dobrou zprávou pro cirkulární ekonomiku ČR. Staví na zkušenostech ze zavedených evropských systémů záloh a inspiroval se tím, co už jinde dobře funguje. Je přirozené, že se v meziresortním připomínkování sešlo mnoho připomínek, které mohou v některých oblastech systém záloh vylepšit. Velká část je však postavena na dezinformacích.

Evropská unie cíle pro sběr nesnížila

V připomínkách také zaznívá možná změna některých cílů díky diskutovanému návrhu evropského nařízení o obalech a obalovém odpadu. To je nyní ve fázi dialogu a stále není finálně schváleno, navrhuje povinné zavedení zálohového systému na plastové lahve a plechovky v případě, že členská země nedosahuje požadované míry jejich sběru. V návrhu Komise je podmínka nastavena na 90 % pro oba materiály v letech 2026 a 2027. V návrhu Evropského parlamentu je podmínka pro povinné zavedení zálohového systému snížena na dosažení míry sběru 85 % ve stejném období. Rada EU navrhuje 78 % pouze pro rok 2026. Z aktuálního stavu legislativního procesu není jasné, jak bude vypadat kompromis a zda Česká republika tuto podmínku u PET lahví splní či nikoliv. Je však zcela jasné, že u plechovek tuto podmínku nesplní ani v jednom případě. Bez ohledu na to, jak celá diskuze dopadne, stále platí cíle ze směrnice o jednorázových plastech, kde je potřeba do roku 2029 dosáhnout u PET lahví 90% míry sběru.

Současný systém třídění evropské cíle nesplní

Nepravdivá je i informace, že ČR již dnes plní cíle EU v oblasti sběru PET lahví. Současný systém cíle nespĺňuje a není schopen vysbírat 90 % PET lahví, zatím se to žádnému evropskému systému třídění nepovedlo. Ve stávajícím systému se sesbírá pouze 26 % nápojových plechovek s tím, že žádné nemíří do nových nápojových obalů. Pro sběr plechovek si tak Česko muselo u Evropské komise vyjednat výjimku, protože stanoveného cíle 50% sběru v roce 2025 nemá šanci dosáhnout. Systémy záloh jsou jednoznačně jedinou cestou, jak vysbírat 90 % obalů k recyklaci, a především jak uzavřít materiálovou smyčku – vyrábět z PET lahví nové lahve a z plechovek nové plechovky.

Obce nepřijdou o půl miliardy z PET lahví

Zavádějící je také tvrzení, že obce přijdou o příjem z prodeje PET lahví. Studie institutu CETA zmapovala veškeré finanční toky spojené se systémem třídění a recyklace plastových obalů včetně PET lahví. Vyplývá z něj, že příjem z prodeje PET lahví nemají obce, ale třídící linky, které odpad pro obce zpracovávají. Část z tohoto příjmu převádějí linky na obce v podobě slev za třídění odpadu, většina však skončí jako příjem odpadových firem, které pro obce třídění zajišťují. V současné době tvoří PET lahve zhruba čtvrtinu obsahu žlutých kontejnerů, pokud v nich PET lahve nebudou, sníží se obcím náklady na jejich svoz. Podle veřejně dostupných propočtů MŽP naopak zavedení zálohového systému přinese samosprávám příjem navíc v podobě velkorysých kompenzací.

Obce budou profitovat hlavně z čistšího okolí, systém záloh jim totiž pomůže snížit množství nápojových obalů odhozených do přírody. Potvrzuje to čerstvá zkušenost ze Slovenska, kde už po roce fungování zálohového systému pohozené plechovky a PET lahve z přírody a veřejného prostranství téměř zmizely. Před zavedením záloh tvořily ve vysbíraném odpadu nápojové obaly cca 20 %, do roka se toto procento snížilo zhruba na 2 %. Slováci si na systém záloh rychle zvykli a spokojené jsou

i samosprávy, které profitují především právě z čistšího prostředí, ale také z nižších nákladů na čištění veřejných prostranství a skládkování.

Zdražení nápojů nehrozí

Není také potřeba strašit zdražením nápojů. Prezentované odhady finančních dopadů v řádu stovek korun na občana nejsou podloženy žádnými studiemi. Zavedení zálohování nebude mít na spotřebitele jiný dopad než zaplacení zálohy a nutnost vrátit obal v prodejně, aby zálohu dostal zpět. Výrobci nápojů nechtějí přenášet náklady za vznik a fungování zálohového systému na spotřebitele, efektivně nastavený systém toto nezpůsobí. Ke zvýšení spotřebitelských cen v souvislosti se zavedením zálohování nedošlo ani v jiných evropských zemích. Těch je již patnáct a 1. února začíná nově zálohovat také Irsko. Řada dalších se připravuje.

Systém záloh zajistí pozitivní dopady na životní prostředí

VŠCHT vypracovala studii nakládání s nápojovými obaly v celém životním cyklu, včetně dopravy. Data jasně ukazují, že u PET lahví a plechovek má doprava ve výsledku pouze zanedbatelný dopad a zálohový systém tak, oproti současnému systému třídění, umí snížit dopady na životní prostředí až o 28 %. Pozitivní vliv recyklace obalů mnohonásobně převáží dopady dopravy. Automaty v prodejnách navíc umí obaly po přijetí efektivně stlačit, ty tak budou dál cestovat slisované mnohem lépe než nyní ve žlutých kontejnerech a bude se tak převážet méně vzduchu. PET lahve a plechovky jsou převáženy i v rámci stávajícího systému, což pak nebude potřeba – část této logistiky tak zálohový systém pouze nahradí. Zálohový systém předpokládá svoz ze zhruba 11 000 sběrných míst oproti stávajícím, více než 150 tisíc kontejnerům, což znamená mnohem méně naježděných kilometrů.

Ve stávajícím systému je recyklace plastu pouze na úrovni 47 %, navíc sesbírá pouze 26 % nápojových plechovek, které navíc nemíří do nových nápojových obalů. Většina nápojových obalů tak končí na skládce či ve spalovnách bez dalšího využití.

Francie bez zálohování cíle nesplní

Francie zavedení zálohového systému zcela nezavrhl, ale chce si nejprve více prověřit cestu zlepšení třídění. Nicméně v Evropě je s tímto přístupem hodně osamocená. Už nyní zálohuje 15 zemí, 1. února se přidává Irsko. Dalších zhruba deset systémů se připravuje, čtyři z nich již mají schválenou legislativu a termín spuštění v nejbližších dvou letech. Systémy záloh jsou jednoznačně jedinou cestou, jak vysbírat 90 % obalů k recyklaci, a především jak uzavřít materiálovou smyčku a z petek vyrábět nové petky a z plechovek nové plechovky. I ve Francii jde o rozhodnutí, které může být v nejbližších letech zvráceno – předpokládá dramatický nárůst efektivity třídění stávajícího systému. U nápojových obalů navíc ve Francii jdou cestou povinných kvót vratných obalů, které budou zálohované a spotřebitelé je stejně budou vracet zpátky do obchodů.

Digitální systém záloh nezajistí cirkularitu obalů

V připomínkách také zaznívá opomenutí tzv. digitálních záloh. Koncept digitálního zálohového systému předpokládá označení každého obalu unikátním kódem. Spotřebitel při nákupu zaplatí také zálohu a po použití na obalu naskenuje kód pomocí mobilní aplikace nebo ručního skeneru, společně s kódem konkrétního kontejneru, kam zamýšlí obal odhodit. Kód se tímto deaktivuje a spotřebitel dostane zpátky zálohu. Obal je následně zpracován v rámci stávajícího systému odpadového hospodářství. V realitě však tento koncept nikde na světě zaveden není a jeho funkčnost ani předpokládané benefity nebyly nikdy potvrzeny. Například v Belgii je plánují testovat pouze ve velmi malém rozsahu (vzorek 100 000 obalů, což je množství obalů, které se v Česku prodají zhruba za 20 minut), a testovat se navíc bude

pouze spotřebitelská část. Digitální zálohy nezajistí dosažení recyklačních cílů, protože obaly budou stále součástí netransparentního systému třídění, ve kterém velká část obalů končí na skládce či ve spalovně. Nepomohou s litteringem, protože obaly mohou být po naskenování odhozeny v podstatě kamkoliv, a hrozí u nich velké riziko podvodů. Velká část spotřebitelů po nákupu nápoje a zaplacení zálohy již nejspíše zálohu nezíská zpátky, protože si ji předtím nechá vyplatit někdo jiný. Představuje zbytečně velkou zátěž pro koncové spotřebitele. Je u nich potřeba využívat chytré telefony, které v ČR nemá každý a pro část populace tak budou nedostupné. Budou mít navíc negativní dopad na cenu nápojů, s ohledem na to, že je nutné na každý obal natisknout unikátní kód. Odhaduje se, že to může současné výrobní linky zpomalit na polovinu, některé až na třetinu. Pro některé typy obalů není v současné době ani k dispozici adekvátní technologie.

Downcycling není opakovaná recyklace

Pouze uzavřená smyčka, v které z lahve bude opět lahev a z plechovky plechovka, zajistí pozitivní dopady na životní prostředí jako je snížení spotřeby energie a uhlíkové stopy. Pouze touto cestou zamezíme plýtvání přírodními zdroji. Typickým příkladem neefektivního využívání zdrojů je fast fashion, která ve velmi krátké době končí v komunálním odpadu a následně na skládce. Podobně je to i s jinými výrobky jako jsou například dětské pleny. Opakované využívání pro stejný účel proto dává smysl a je základem cirkulární ekonomiky.

I po zavedení systému záloh budou Češi dál třídít

Současný systém sběru bude fungovat dál. Potvrzují to zkušenosti ze zahraničí, kde k žádnému negativnímu dopadu nedošlo. Třeba v Německu míra třídění po zavedení záloh na nápojové obaly významně vzrostla. Zmizí pouze PET láhve ze žlutých kontejnerů, jiný plast se do nich bude vyhazovat dál. Systém bude motivovat k lepšímu třídění plastu, který se nyní netřídí.

Cílem ČR je přechod na cirkulární ekonomiku. Odpadový sektor tak čeká velká transformace a zálohování je příležitostí, jak hledat využití pro další doposud nevyužité odpady ve žlutém kontejneru, čímž zásadně zlevní i obecní odpadové systémy, a tedy obce na odpady nebudou muset doplácet. Na další plastové materiály se nyní často zapomíná, protože odpadový průmysl se soustředí pouze na PET a zisk z jeho prodeje. Prodej vytříděného PETu na jednorázové využití míří nejčastěji do dalších průmyslových sektorů, ze kterého následně ve velmi krátké době skončí v komunálním odpadu, což obecní odpadové systémy dále zatěžuje a v důsledku čehož obcím rostou náklady na odpadové hospodářství.